

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

“ศึกษาแนวทางการสนับสนุนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่
กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์
ระยะที่ ๑”

โดย นางสาวนารา บุตรพลอย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

“ศึกษาแนวทางการสนับสนุนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่
กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์
ระยะที่ ๑”

โดย นางสาวนารา บุตรพลอย

กันยายน ๒๕๕๔

กรุงเทพมหานครควรถูกมองในมุมใหม่ จากภาพรวมในระดับมหานครให้ชุมชนมองในระดับชุมชนเล็กๆ สร้างความผูกพันให้เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้คนเมืองรู้สึกตัวเองว่ามีรากและมีความเป็นชุมชนให้ยึดเหนี่ยว เมืองใหญ่ควรถูกสร้างขึ้นจากความเข้มแข็งของชุมชนเล็กๆ หนทางหนึ่งที่จะสร้างให้เกิดขึ้นได้ คือ สร้างผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เราเชื่อว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการวิจัยที่ได้ผล และตลอดระยะเวลา ๑๒ ปีที่ผ่านมา ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้พิสูจน์มาแล้วในพื้นที่ต่างจังหวัดมาแล้วมากมาย โอกาสในการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เกิดขึ้นในพื้นที่กรุงเทพฯ นี้ จะเป็นการพิสูจน์ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นตัวกระบวนการ เครื่องมือและวิธีการวิจัย สามารถนำมาใช้กับพื้นที่ได้ทุกพื้นที่ ไม่เว้นแม้แต่ในพื้นที่เมืองหลวง

คำขอบคุณ

โครงการวิจัยนี้ถึงแม้จะมีข้อจำกัดระยะเวลาวิจัยเพียง ๓ เดือน แต่ก็สามารถสร้างงานให้บรรลุล่วงไปด้วยดี ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ ความสำเร็จนี้คงเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหลายๆ ท่าน ขอขอบพระคุณ

- คณะที่ปรึกษาที่ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งในการทำงาน ทั้ง ผศ.อภิญา บัวสรวง, ดร.สมใจ ดำรงสกุล และ ดร.เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์ จากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา
- ผู้ร่วมกระบวนการวิจัยทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพื้นที่วิจัย ชุมชนเจริญไชย ขออนุญาตขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับคุณศิริณี อรุณานนท์, คุณฉัตรชัย เต็มธีรพจน์ และ คุณภูมิสิทธิ์ ภูริทองรัตน์
- เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุกท่าน โดยเฉพาะคุณลักขณา วงศ์ยะรา, คุณดวงใจ ศิริใจ และคุณชุมพล โพธิสาร
- ผศ.ไพโรจน์ แสงจันทร์ จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคตะวันออก ที่ได้เริ่มต้นจุดประกายในการนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่กรุงเทพมหานครให้กับผู้วิจัย
- ท้ายสุด ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ยังเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย และเปิดโอกาสในการทำงานให้เสมอ

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่เขาวราชยังต้องมีการดำเนินงานต่อไป ผู้วิจัยจะพยายามทำงานวิจัยครั้งนี้ให้ดีที่สุด เต็มความสามารถ เพื่อให้พื้นที่เขาวราชสามารถเป็นพื้นที่รูปธรรมในการเป็นแหล่งเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานครต่อไป

บทสรุป

โครงการวิจัย “ศึกษาแนวทางการสนับสนุนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์ ระยะที่ ๑” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร, เพื่อศึกษาปัจจัย/เงื่อนไขที่ควรคำนึงในการประยุกต์ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเพื่อศึกษาแนวทางการสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในการศึกษาที่ใช้ข้อมูลจากเอกสาร ทั้งที่จัดทำโดยชุมชน สำนักงานเขต และโครงการวิจัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่, การสำรวจภาคสนาม, การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีของชุมชน และการจัดเวทีในชุมชน

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่วิจัยมีคุณค่าทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และการเป็นแหล่งเศรษฐกิจการค้าที่สำคัญ เนื่องจากเป็นย่านชุมชนคนจีนที่ถือกำเนิดพร้อมกับการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันถือได้ว่าเป็นย่านไชน่าทาวน์ที่เก่าแก่และใหญ่ที่สุดในโลก ในขณะนี้ชุมชนกำลังเผชิญกับแรงกดดันในการพัฒนาจากนโยบายของรัฐในการสร้างสถานีรถไฟฟ้าใต้ดิน รวมทั้งปัญหาที่ชุมชนอาจถูกบีบให้ต้องย้ายที่อยู่ด้วยการถูกไล่จากเจ้าของที่ดินรายใหญ่และอัตราค่าเช่าอาคารที่เพิ่มสูงขึ้น

ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่วิจัยนี้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนเจริญไชย ซึ่งผลการศึกษาพบว่าชุมชนเจริญไชยนี้มีปัจจัยที่สำคัญที่เหมาะสมสำหรับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ พบคนที่มีความต้องการกระบวนการ, เครื่องมือและวิธีการใหม่ๆ ในการทำงานกับชุมชน, ความต้องการที่จะใช้กระบวนการวิจัยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงชุมชนมีความต้องการที่จะนำข้อมูล องค์ความรู้ที่จากกระบวนการวิจัยในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน และนำไปเป็นเครื่องมือในการสร้างเงื่อนไข/ข้อต่อรองในเรื่องสิทธิในการอยู่อาศัยและสิทธิทางวัฒนธรรม

ในช่วงระยะเวลาของการทำงานโครงการวิจัยนี้ สามารถพัฒนาเอกสารเชิงหลักการโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพิจารณาสนับสนุนทุนวิจัยได้ จำนวน ๒ โครงการ คือ (๑) โครงการวิจัย “ศึกษาประวัติบุคคล (ไม่) สำคัญพื้นที่เยาวราช โดยมี นางสาวศิริณี อรุณานนท์ เป็นหัวหน้าโครงการ และ

(๒) โครงการวิจัย “คุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมของชุมชนรอบสถานีรถไฟหัวหมังกรฯ” โดยมี ดร.เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์ เป็นหัวหน้าโครงการ

อย่างไรก็ตาม โครงการวิจัยนี้มีระยะเวลาวิจัยเพียงสามเดือน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สั้นเกินกว่าที่จะติดตามผลว่าเมื่อเกิดการนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชนแล้ว ผลของกระบวนการที่เกิดขึ้นจะเป็นเช่นไร งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะสามารถตอบโจทย์และความต้องการได้อย่างแท้จริงหรือไม่ อย่างไร เป็นเรื่องที่ผู้วิจัยควรจะได้การติดตามผลที่จะเกิดขึ้นต่อไป

นารา บุตรพลอย

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ โครงการวิจัย	๑
บทที่ ๒ กระบวนการวิจัย	๗
๒.๑ ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ รายงานวิจัย	๘
๒.๒ เข้าร่วมฟังกิจกรรม/เสวนากับโครงการวิจัยที่มีอยู่ในพื้นที่	๑๐
๒.๓ ศึกษาดูงาน/แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น	๑๒
๒.๔ ติดต่อข่าวสาร/สถานการณ์ชุมชนผ่านสารสวัสดิเจริญไชย	๑๔
๒.๕ แนะนำ สกว., งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ชุมชนรู้จัก	๑๖
๒.๖ ร่วมงานในกิจกรรมและงานประเพณีที่เกิดขึ้นของชุมชน	๒๑
บทที่ ๓ ผลการศึกษารายวิจัย	๒๕
๓.๑ บริบทพื้นที่และสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์	๒๕
๓.๑.๑ เยาวราช	๒๕
๓.๑.๒ ชุมชนเจริญไชย	๓๓
๓.๑.๓ สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่	๔๘
๓.๒ ปัจจัย/เงื่อนไขที่ควรคำนึงในการประยุกต์ใช้กระบวนการงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและ พื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์	๕๘
๓.๓ เครือข่ายการทำงานวิจัยและงานพัฒนาระหว่าง สกว.ฝ่ายวิจัย เพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐและนักพัฒนาในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง	๖๒

สารบัญ

หน้า

บทที่ ๔ บทสรุปและแนวทางการทำงานในระยะต่อไป	๖๓
๔.๑ บทสรุป	๖๓
๔.๒ แนวทางในการทำงานในระยะต่อไป	๖๕
 ภาคผนวก	๖๖
• ข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่เยาวราช	๖๖
• โครงการวิจัย “ศึกษาประวัติบุคคล (ไม่) สำคัญพื้นที่เยาวราช”	๖๖
• โครงการวิจัย “คุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมของชุมชนรอบสถานีรถไฟฟ้าวัดมังกรฯ”	๗๒

บทที่ ๑

โครงการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย “ศึกษาแนวทางการสนับสนุนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เขตสัมพันธวงศ์ ระยะที่ ๑”

หลักการและเหตุผล

ในประเทศไทย ช่วงประมาณต้นทศวรรษ ๒๕๓๐ กรุงเทพมหานครในฐานะเมืองใหญ่ได้เริ่มถูกกล่าวถึงปัญหาด้านต่างๆ อย่างจริงจัง โดยเฉพาะปัญหาด้านมลพิษ/สิ่งแวดล้อม ปัญหาการคมนาคม ปัญหาประชากร ปัญหาคุณภาพชีวิต/การกระจายรายได้ ตลอดจนปัญหาความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม นักวิชาการและองค์กรพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางของการพัฒนากรุงเทพมหานครว่า การพัฒนาเมืองที่เน้นการสร้างสาธารณูปโภค เช่น การสร้างถนน/ทางด่วนที่มากเกินไป หรือการสร้างศูนย์การค้าที่ทันสมัยมากมาย ทำให้ชุมชนเก่าหลายแห่งถูกกดทับ ถูกทำลาย ถูกไล่รื้อ สูญเสียความสัมพันธ์แบบชุมชนและวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตของคนเมือง รวมไปถึงเมืองดั้งเดิมที่พึ่งพเหลืออยู่แถบชานเมือง อย่างปากน้ำหรือสำโรง ก็ถูกพัฒนาให้เป็นเมืองอุตสาหกรรมเช่นเดียวกัน

ในปัจจุบันทิศทางของการพัฒนานั้นเริ่มมีการให้ความสำคัญกับการนำมิติทางสังคมวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนามากขึ้น โดยเริ่มมีการให้ความสำคัญต่อละแวกย่านอย่างชุมชนเก่าที่มีลักษณะของความเป็นเพื่อนบ้าน/ชุมชนหลงเหลืออยู่ ตัวอย่าง เช่น การรื้อฟื้นเมืองน่าอยู่ในย่านถนนพระอาทิตย์ของประชาคมบางลำพู, การจัดเสวนาความงามของเมือง คีนชีวิตให้กรุงเทพฯ ตามชุมชนต่างๆ เช่น ชุมชนบ้านครัว ชุมชนตลาดน้อย ย่านเยาวราช ของบางกอกฟอรั่ม เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาที่กล่าวมานั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในพื้นที่เขตเมืองหลวง แต่ความพยายามเหล่านี้ กลุ่มคนและหน่วยงานภายนอกดูเหมือนว่าจะมีบทบาทมากกว่าชุมชน ซึ่งกลุ่มคนและหน่วยงานไม่ได้จำกัดเฉพาะข้าราชการหรือ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ยักรวมถึงนักวิชาการ นักวิจัย และนักพัฒนาด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษา
มิติทางสังคมวัฒนธรรมที่ผ่านมา มักเป็นเรื่องของบุคคลภายนอกที่เข้าไปศึกษาให้กับคนใน
ชุมชน โดยการสัมภาษณ์ การเข้าไปสังเกต และนำคำบอกเล่าของคนในชุมชนมาตีความหรือ
เขียนเป็นเรื่องราวขึ้นมา โดยที่คนในชุมชนเล่นบทของผู้ชมและนักแสดง ที่มีคนข้างนอกเขียน
บทและกำกับการแสดง

ย่านเยาวราชหรือไชน่าทาวน์ เป็นแหล่งการค้าและแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญ
ระดับประเทศ อีกทั้งยังเป็นแหล่งที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวจีนที่เข้มข้นและ
ปรากฏสู่สายตาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นที่รวมชุมชนจีนแห่งแรกของชาวจีนใน
กรุงเทพมหานคร ที่สำคัญ คือ ตรอกบ้าน พระยาอิสราณูภาพ สะพานหัน-สำเพ็ง ศาลเจ้าเก่า
กงสีลัง วัดสัมพันธวงศ์ ตรอกเต้า ตรอกพระยาไกร เด็กมิกะย สะพานยายใจ-โรงกระทะเก่า ศาล
เจ้าแม่ทับทิม ตรอกอาจุม ตลอดจนน้อย ตรอกวัดญวน ตรอกบ้านแก่งบอน และเชิงตลาดน้อย
เหล่านี้ล้วนแสดงถึงความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (Traditional Local Community) เป็นพื้นที่ที่
มีรากฐานเดิมและมีศักยภาพหลายประการ หากแต่ด้วยการเจริญเติบโตของเมืองหลวงที่
เป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและ
ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนเยาวราช ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านสถาปัตยกรรม วิถี
ชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ แต่โครงการพัฒนา/วิจัยที่เข้าไปในพื้นที่ทั้งจาก
ภาครัฐ นักวิชาการ และนักพัฒนา ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเชิงพื้นที่มากกว่าเชิงกระบวนการ
เช่น โครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นชุมชนท่องเที่ยว ฯลฯ ซึ่งพบว่า
หลายโครงการล่าช้าและไม่ได้เสนอเป็นทางเลือกให้ชุมชนพิจารณา อีกทั้งยังไม่สามารถสร้าง
กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริงได้

โครงการวิจัยนี้ได้เลือกย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์เป็นกรณีศึกษา
ในการหาแนวทางการสนับสนุนกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เหมาะสมกับพื้นที่
กรุงเทพมหานคร ในการที่จะประยุกต์ใช้กระบวนการงานวิจัยในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ผล
ของโครงการวิจัยนี้จะสามารถบอกได้ว่ากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะสามารถนำพากรรม
วัฒนธรรมชุมชนและพาหกรรมท้องถิ่นนิยมมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาของคนและชุมชนใน
พื้นที่เมืองหลวงได้อย่างไรต่อไป

โจทย์วิจัย

แนวทางการสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานครควรเป็นอย่างไร

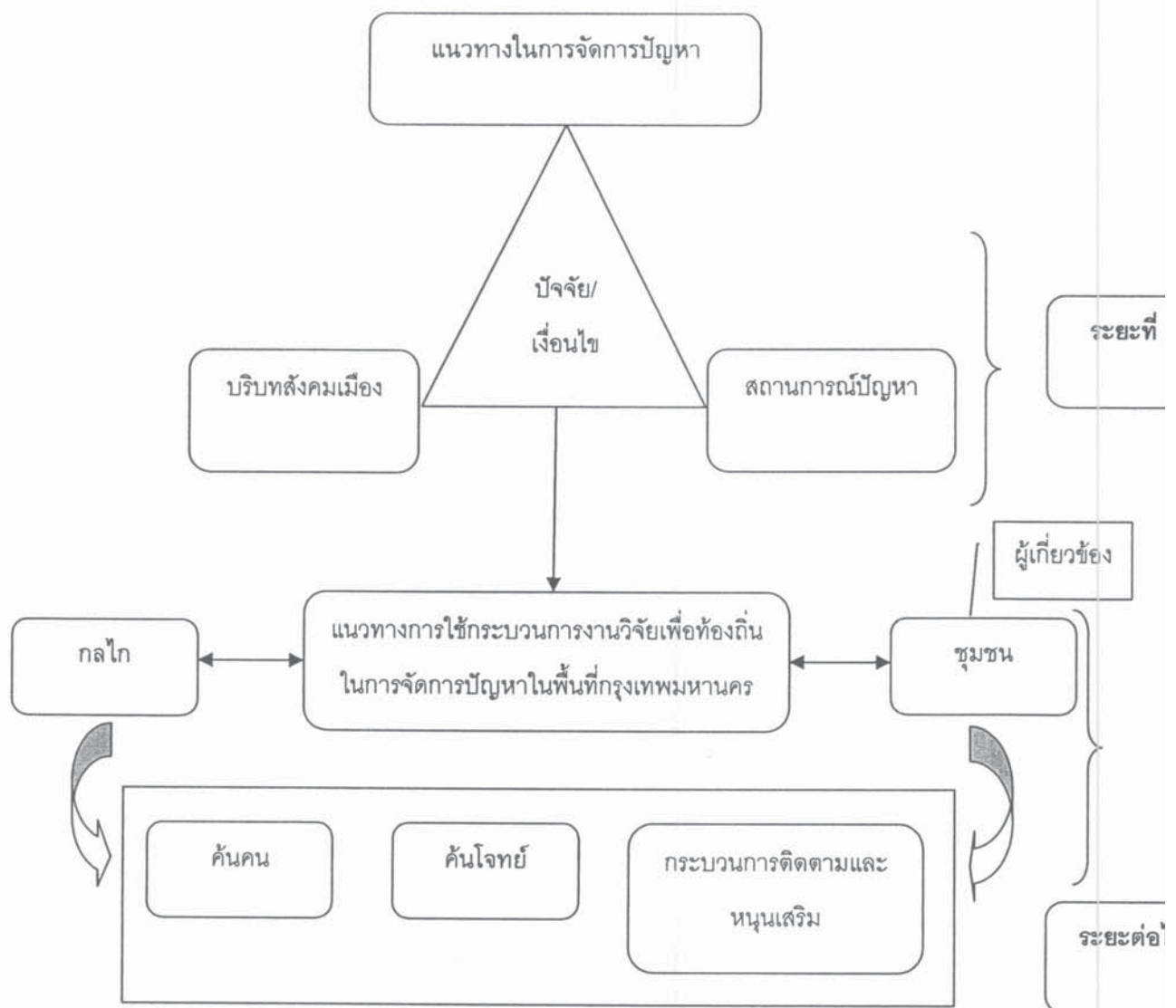
วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่และสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาปัจจัย/เงื่อนไขที่ควรคำนึงในการประยุกต์ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
๓. เพื่อศึกษาแนวทางการสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

ย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์ในการวิจัยครั้งนี้ ย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์ หมายถึง พื้นที่จากริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเขตสัมพันธวงศ์ทั้งหมด ทางตะวันตกเกี่ยวเนื่องถึงแนวถนนจักรเพชร ทางเหนือจรดแนวถนนเจ้าคำรพวิงมาบรรจบปลายถนนพลับพลายที่แยกแปลงนาม จากนั้นใช้แนวของถนนเจริญกรุงกับถนนพระราม ๔ ซึ่งเป็นเส้นตรงตัดกับแนวคลองผดุงกรุงเกษม อันเป็นแนวแบ่งทางตะวันออกตรงสถานีหัวลำโพง ครอบคลุมตลาดน้อยและศูนย์การค้าริเวอร์ไซด์

กรอบแนวคิด

ประเด็นในการศึกษา

๑. สภาพบริบทของพื้นที่

๑.๑ ด้านกายภาพของพื้นที่

๑.๒ ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๑.๓ วัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล หรือวันสำคัญที่มีการรวมกลุ่มกันทางสังคม

๑.๔ ภูมิปัญญา/คนสำคัญในพื้นที่

๒. สถานการณ์ปัญหาในพื้นที่

๓. ปัจจัย/เงื่อนไขในการประยุกต์ใช้ในการประยุกต์ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

๔. แนวทางการสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

๔.๑ กระบวนการค้นค้น/สร้างทีม

๔.๒ กระบวนการค้นโจทย์

กระบวนการในการทำงาน

๑. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ทำการค้นคว้า ทบทวน รวบรวม ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร รายงานวิจัย วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และจากอินเทอร์เน็ต

๒. การศึกษาสำรวจพื้นที่ การค้นหาคณะทำงานร่วม และการเก็บข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

๒.๑ จัดเวทีแนะนำโครงการวิจัยต่อชุมชน

ครั้งที่ ๑ กลุ่มเป้าหมาย คือ คนสำคัญในชุมชน, ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ครั้งที่ ๒ กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนคนรุ่นใหม่

๒.๒ การสังเกตการณ์/ร่วมงานในกิจกรรมและงานประเพณีที่เกิดขึ้นในพื้นที่

๒.๓ การสัมภาษณ์เชิงลึก

๓. ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน

๔. ประมวลผล และสรุปผลการดำเนินงาน โดยนำเสนอแนวทางการสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานครในระยะต่อไป

ระยะเวลาการดำเนินงาน

๓ เดือน (๑ กรกฎาคม-๓๐ กันยายน ๒๕๕๔)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้องค์ความรู้เรื่องบริบทพื้นที่และสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์

๒. ได้องค์ความรู้เรื่องปัจจัย/เงื่อนไขที่ควรคำนึงในการประยุกต์ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่านเยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์

๓. ได้เครือข่ายการทำงานวิจัยและงานพัฒนาระหว่าง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐและนักพัฒนาในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

หัวหน้าโครงการ

นางสาวนารา บุตรพลอย

ที่ปรึกษา

๑. ผศ.อภิญา บัวสรวง สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

๒. ดร.สมใจ ดำรงสกุล สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

๓. ดร.เทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

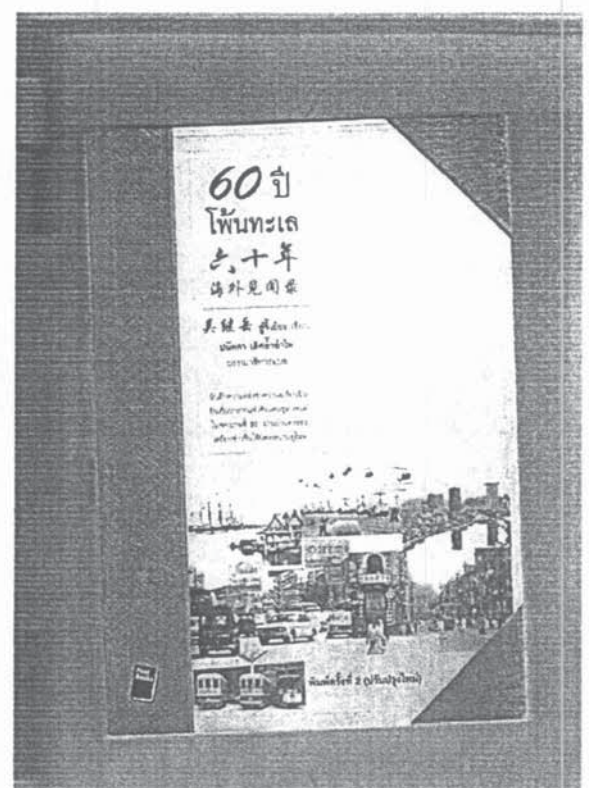
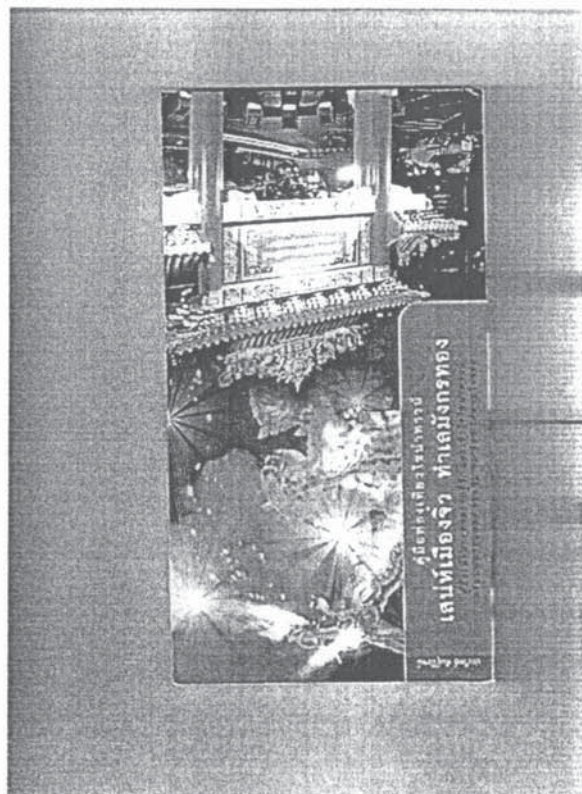
บทที่ ๒

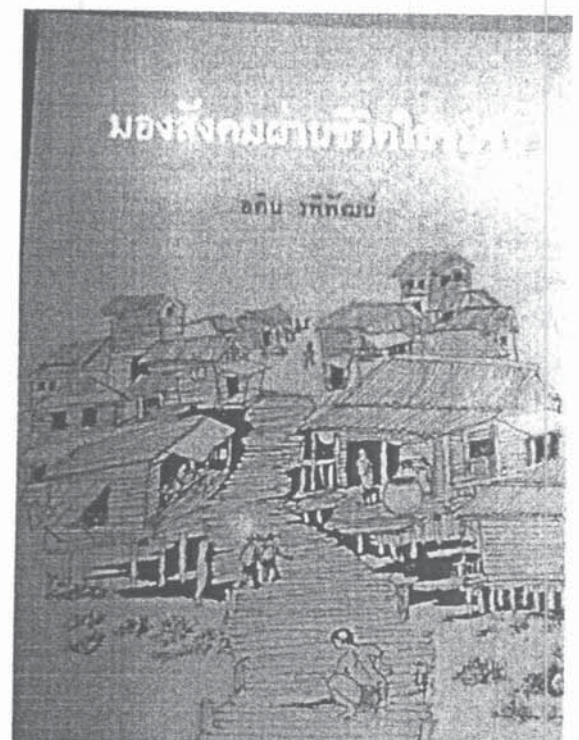
กระบวนการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร ทั้งที่จัดทำโดยชุมชน สำนักงานเขต และโครงการวิจัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่, การสำรวจภาคสนาม, การเข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีของชุมชน เข้าร่วมฟังกิจกรรม/เสวนากับโครงการวิจัยที่มีอยู่ในพื้นที่ และการจัดเวทีในชุมชน

๒.๑ ทำการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ รายงานวิจัย

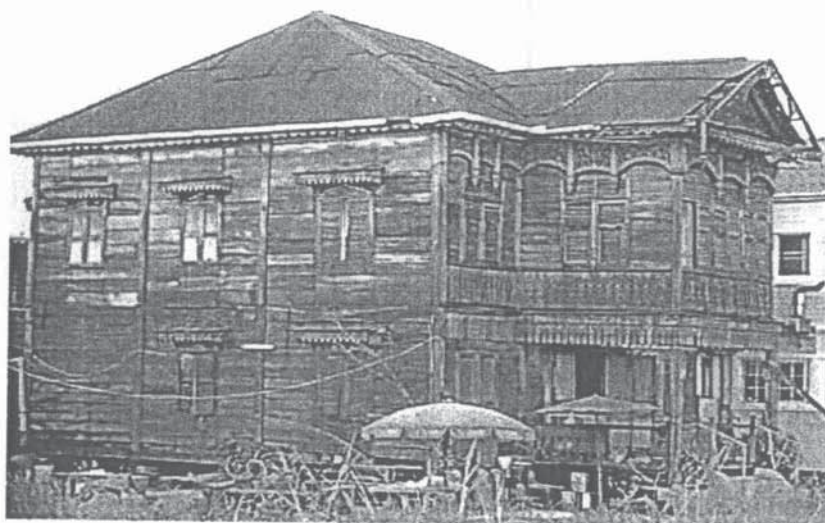
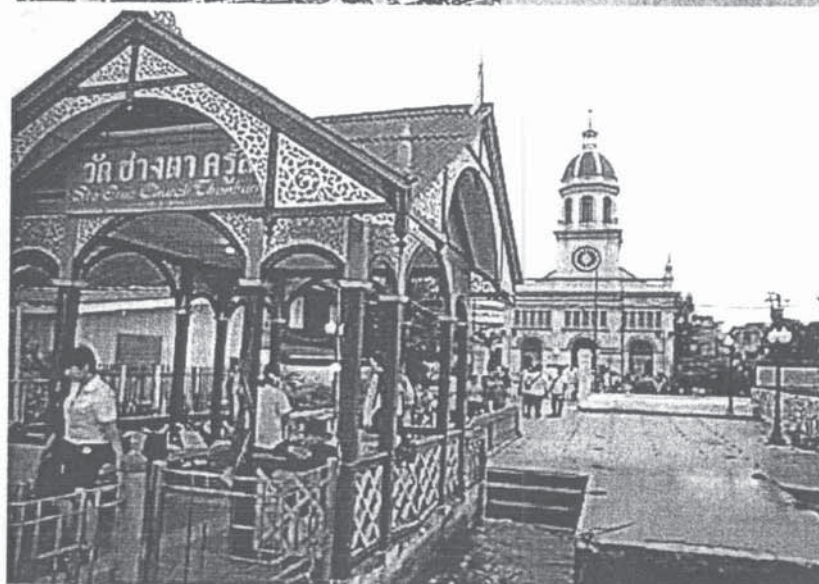

๒.๒ เข้าร่วมฟังกิจกรรม/เสวนากับโครงการวิจัยที่มีอยู่ในพื้นที่

๒.๒.๑ โครงการศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่บริเวณสถานีรถไฟวัดมังกร และพื้นที่ย่านเยาวราช โดย คณะวิจัย Consortium for Action Planning – CAP อันประกอบด้วยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีปทุม และสถาบันการศึกษาอื่นๆ

๒.๒.๒ โครงการวิจัย “การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมย่านกะดีจีน” ของคณะสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒.๒.๓ เข้าร่วมประชุมและเสวนากับสถาบันอาศรมศิลป์

- การประชุมย่านจีน ถิ่นบางกอก

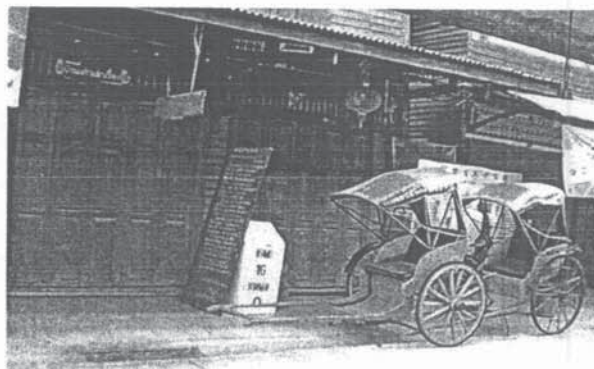
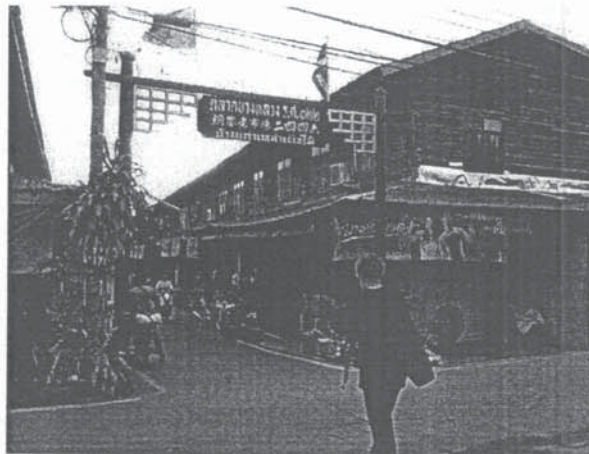
วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๔ ห้องอาหารอั้งเซ่งฮง สาขาเยาวราช

- เวทีเสวนาวิชาการ “เยาวราช คือดีก่อ” (เยาวราชจะ何去何?)

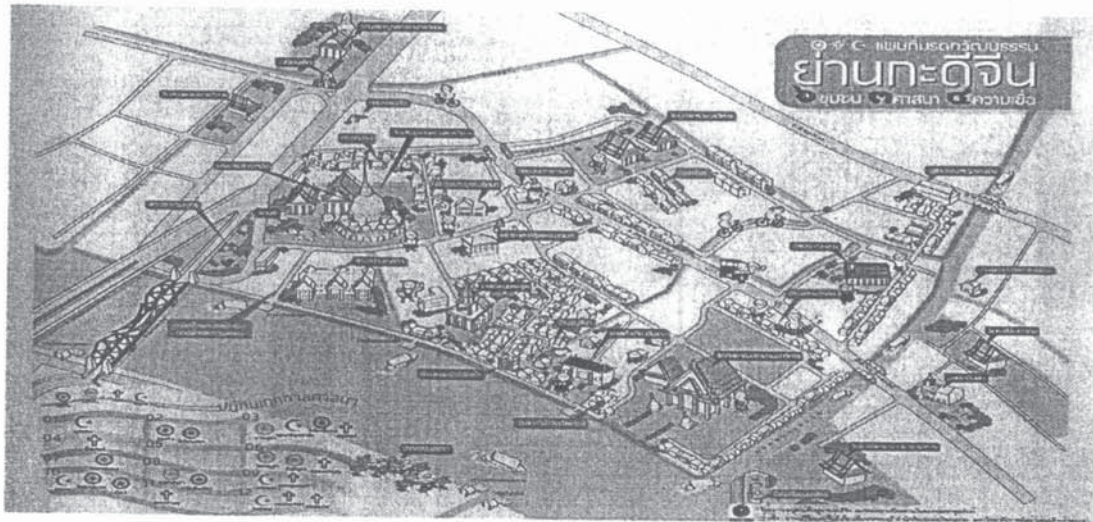
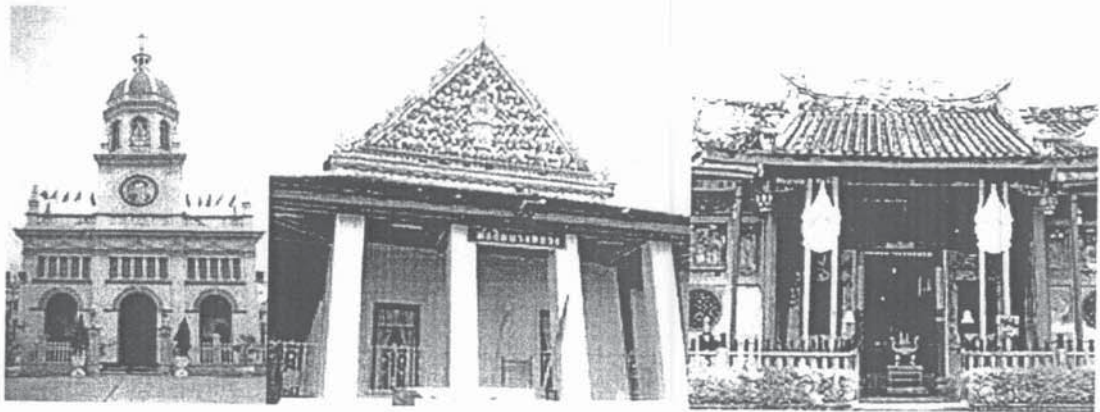
วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๔ หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

๒.๓ ศึกษาดูงาน/แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น

- คลองบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

○ ชุมชนกุฎีจีน, ชุมชนวัดกัลยาณมิตร กรุงเทพมหานคร

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

วัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร (วัดอรุณราชวรวิหาร) เป็นวัดสำคัญในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ประมาณ 100 ไร่เศษ มีพระอุโบสถขนาดใหญ่ที่สวยงามมาก ภายในมีพระพุทธรูปจำนวนมาก และยังมีพระปรางค์สามยอด ซึ่งเป็นปูชนียสถานที่สำคัญของวัด

วัดกัลยาณมิตร

วัดกัลยาณมิตรเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

วัดเทพศิรินทร์

วัดเทพศิรินทร์เป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

วัดกษัตริย์ศึก

วัดกษัตริย์ศึกเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

วัดสุทัศน์เทพวราราม

วัดสุทัศน์เทพวรารามเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร

วัดบวรนิเวศราชวรวิหารเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

วัดมกุฏกษัตริยาราม

วัดมกุฏกษัตริยารามเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

วัดสุทัศนเทพวราราม

วัดสุทัศนเทพวรารามเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปปางนาคปรกขนาดใหญ่ที่สุดในโลก วัดนี้สร้างขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเล และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมาก

บันทึกแห่งชีวิต (ต่อ)

จัดทำข้อมูลทั้งในเรื่องรูปแบบเว็บไซต์และแผนที่ท่องเที่ยว เพื่อเป็นต้นแบบให้เรานำไปใช้งานต่อ ชาวชุมชนขอขอบคุณทีมอาจารย์ และนักศึกษาไว้ล่วงหน้า โดย ทางอาจารย์จะทำหนังสือมาแจ้งเป็นทางการอีกครั้ง และจะแจ้งให้ชาวชุมชนทราบต่อไป....

....ส่วนทีมนักศึกษาปริญญาโท คณะสถาปัตยกรรม ก็ได้เริ่มลงมือทำงานตามที่ได้แจ้งไปในฉบับก่อนแล้ว ก็ช่วยน้องๆ กันหน่อย เขาจะมาทำเพราะสนใจและให้ทำงานตามวิชาที่เรียน แต่ชุมชนจะได้อะไรที่สมควรนำไปอ้างอิงและใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต....

....เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม ที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) โดยคุณนารา บุตรพลอย ได้ทราบข้อมูลจากทีมที่ปรึกษาว่า กลุ่มชาวบ้านได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนเจริญไชยขึ้น และมีบ้านเก่าเล่าเรื่องที่เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน จึงได้มาชมและสนใจอยากให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ที่จะนำเสนอเรื่องที่น่าสนใจของชุมชน เพื่อนำไปสู่กระบวนการการวิจัยที่เป็นระบบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการนำไปต่อยอดกับภาคส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐหรือเอกชนในอนาคตต่อไป โดยจะมีการจัดเวทีเพื่อร่วมกันคิด ในวันเสาร์ที่ 20 สิงหาคมนี้ เวลา 15.00-18.00 น. ณ ห้อง 32 บ้านเก่าเล่าเรื่อง งานนี้ก็อยากให้ชาวชุมชนช่วยสละเวลา ชวนคนในชุมชนหรือคนรู้จักในย่านใกล้เคียงมาช่วยกันคิด เพราะที่รู้มานี้เป็นครั้งแรกที่ สกว. ต้องการที่จะมาทำการวิจัยกับชุมชนในเมืองหลวง อย่าให้อีกาสที่ติดต้องพลาดไป ทำเพื่อคนรู้จักชาวเจริญไชยให้ได้ ช่วยกันนะ....

....และใครที่ได้รับรูปจากคุณโอลิเวอร์แล้ว คงจะประทับใจในความมีน้ำใจ และมีมือถ่ายภาพยอดเยี่ยมจริงๆ แล้วเขายังทำงานในสภาพอากาศที่สากสโลกด้วย จึงไม่แปลกใจเลย ที่เขาใช้เวลาถ่ายภาพให้กับชุมชนเราหลายวันโดยไม่มีคำว่าเหน็ดเหนื่อย ทางคณะทำงานก็ได้ขอบคุณโดยมอบของที่ระลึก และบางร้านก็ได้เลี้ยงอาหารเป็นการตอบแทนความมีน้ำใจของเขา ทางคุณโอลิเวอร์ได้มอบไฟล์รูปถ่าย ไว้ให้กับบ้านเก่าเล่าเรื่องเพื่อนำมาจัดแสดง ตามความตั้งใจของพวกเขา หลังจากนี้ทางคณะทำงาน จะนำภาพของทุกท่านมาจัดนิทรรศการภายในบ้านเก่าเล่าเรื่อง ใครอยากชมหรือส่งภาพไหนขนาดไหนก็เชิญได้ โดยรายได้หลังหักต้นทุนแล้ว จะนำเข้าบ้านเก่าเล่าเรื่องทั้งหมด....

สำหรับรายชื่อผู้บริจาคเงินสนับสนุนบ้านเก่าเล่าเรื่องในเดือนสิงหาคม มีดังต่อไปนี้ "ตั้งแต่ยามัน บะหมี่เกี๊ยวทะเล ล้มเหลงฮวด บู่เซ่ง(อาต) กังซังซง ซ่งเด็กยังยูกี จังเซเซง เอ๊ะเหล่ อิดล็กซึง ไซนามารทสุวรรณไทย ใบชาอู่วัก โซลิดการแพทย์ เจ๊กก้วยเตี่ยวหลอด เอี้ยฉ่าง เคมีภัณฑ์เอ็งซุนกี น้ำตาลจับเอ็งเล็ง ข้าวมันไก่เล่างเซง ฤทธิชัยไฟโต อุดมไฟโต อุปกรณ์ไฟโต หอยทอดนายหมง บุรพารังนก ทวีชัยอุปกรณ์ พลัฒ์พลาไชโยไฟโต ข้าวต้มพลัฒ์พลาไชย สว่างศิลป์การแวน คังอา เล่าเซ็งเซง ร้านแท็กซี่ ร้านเจ๋นจัน จิบฮั่วเซง 99กาแฟสด บัวยอญเตี่ยวปลา ข้าวต้มปลาตรอกถ่วงออก รวมเป็นเงินสนับสนุนเดือนสิงหาคมทั้งสิ้น 7,100 บาท" รายละเอียดและบัญชีรายรับรายจ่าย คิดไว้ที่บ้านเก่าเล่าเรื่องซึ่งจะสรุปให้ดูทุกเดือน ทั้งนี้อยากให้ทุกคนช่วยกันตรวจสอบการใช้จ่ายด้วย หากมีข้อสงสัยสามารถสอบถามได้ที่คณะทำงาน และขอชี้แจงเพิ่มเติมเพราะมีบางท่านไม่ทราบว่า เงินที่เก็บนำไปใช้ในเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งหลักๆ ก็จะมีค่าไฟ ค่าอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นภายในห้อง ค่าสิ่งของสำหรับจัดแสดงนิทรรศการถาวร นอกเหนือจากที่มีผู้บริจาคหรือให้ยืม จาก ไปสเตอร์จัดแสดง สื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ รวมทั้งไมโครโฟน เครื่องขยายเสียงที่เราจำเป็นต้องใช้ในการจัดงานซึ่งยังไม่มี โดยค่าใช้จ่ายทุกอย่างจะมีใบเสร็จรับเงินทั้งสิ้นจึงขอชี้แจงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สวัสดิ์เจริญไชย

รายสะดวก ฉบับที่ ๕ เดือนตุลาคม ๒๕๕๔

สวัสดิ์ชาวชุมชนทุกท่าน จากการจัดงานไหว้พระจันทร์และพิธีเปิดบ้านเก่าเล่าเรื่องที่ผ่านมา ขอขอบคุณทุกคนที่ร่วมแรงร่วมใจร่วมทุนกันตามกำลังที่เราได้ ซึ่งก็ถือว่ามีผู้ใหญ่จากหลายๆที่ ได้เข้ามารู้จักชุมชนเจริญไชยของเรามากขึ้น ซึ่งท่านเหล่านี้ รวมทั้งท่าน

สส.เจิมมาศ ก็ได้แนะนำให้พวกเราควรจัดตั้งชุมชนของเราอย่างเป็นทางการ เพื่อประโยชน์หลายๆอย่าง โดยเฉพาะเพื่อให้พื้นที่บริเวณนี้ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากทางการบ้าง และให้คนภายนอกรู้จักชื่อเจริญไชย ดังนั้นทางคณะทำงานเห็นว่า น่าจะนำเรื่องนี้มาพูดคุยกับชาวชุมชนอย่างเป็นทางการ เพราะการจัดตั้งชุมชน ขึ้นอยู่กับความร่วมมือและเห็นด้วยของคนในชุมชน เพื่อรวบรวมความเห็นและนำเสนอฝ่ายพัฒนาชุมชนเขตป้อมปราบฯ รวมทั้งได้แจ้งผ่าน ทีม สก.สช.ของเขตฯไป เพื่อให้ช่วยดูเรื่องการจัดตั้งชุมชนไปด้วย และสวัสดิ์เจริญไชยฉบับนี้ คงไม่ต้องพูดอะไรมาก เชิญท่านอ่านกันเอง สวัสดิ์.

ตอนที่ 1 จากวันนั้น....ถึงวันนี้ มีแต่(เรือ) ไม่มีอ่าว

ปี2551 : ยกเลิกสัญญาเช่าระยะยาว ทั้งพื้นที่มูลนิธิจุฬาภรณ์และสำนักงานทรัพย์สินฯ ในบริเวณรอบสถานีวัดมังกร โดยอ้างถึงการสร้างสถานีรถไฟฟ้าใต้ดินที่อาจต้องมีการปรับปรุงสภาพพื้นที่รอบ ๆ ตามแผนการสร้างสถานีของรัฐ

ปลายปี2551 : มูลนิธิจุฬาภรณ์และสำนักงานทรัพย์สินฯ ได้ร่วมกันจดทะเบียนตั้งบริษัทไชน่าทาวน์ คอมมูนิตี้ ดีเวลอปเม้นท์ จำกัด (CCD) เพื่อจัดการการพัฒนาพื้นที่ดินรอบสถานีวัดมังกร และได้ว่าจ้างสถาบันอาศรมศิลป์ ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่

ต้นปี2553 : ประท้วงขับไล่สถาบันอาศรมศิลป์โดยชุมชนแฟลตกรมภูเรศร ทำให้ทางสถาบันฯถอนตัวจากโครงการ

มีนาคม2553 : ได้มีการว่าจ้าง คณะวิจัย Consortium for Action Planning - CAP อันประกอบด้วยนักวิชาการจาก มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศรีปทุม และสถาบันการศึกษาอื่นๆ เข้าทำการศึกษาแทนภายใต้ โครงการศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่บริเวณสถานีรถไฟฟ้าวัดมังกรและพื้นที่ย่านเยาวราช

มิถุนายน2553 : คณะวิจัย ได้เชิญชาวชุมชนประชุมร่วมกันเป็นครั้งแรก

สิงหาคม2553 : แบบอาคารสูง 18 ชั้น ที่ออกแบบโดยบริษัท Dymaxion Studio ของ ปณรุฑ ชุมสาย ณ อยุธยา ถูกขายศิลปินแห่งชาติและสถาปนิกชื่อดัง ดร.สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา 1 ในกรรมการของมูลนิธิฯ ถูกนำเผยแพร่ (ตามเอกสารที่แนบมา) จากการที่มีผู้ไปยื่นศาลปกครอง ในการประท้วงขับไล่เพื่อสร้างสถานีวัดมังกร

สิงหาคม2553 : มีข่าวลงในหนังสือพิมพ์ คมชัดลึกว่า กทม.จะสร้างตลาดใต้ดินเยาวราช บริเวณใกล้สถานีวัดมังกร โดยจะมีการศึกษาผลกระทบและทำประชาพิจารณ์ในพื้นที่

กันยายน2553 : จัดงานไหว้พระจันทร์เป็นครั้งแรก

พฤศจิกายน2553 : จัดเสวนาเรื่อง "การฟื้นฟูชุมชนประวัติศาสตร์ ประสบการณ์ การพัฒนาดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชน" ณ หอศิลป์กรุงเทพ

พฤศจิกายน2553 : เลือกคณะทำงาน และตั้งกลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนเจริญไชย

มกราคม2554 : ขออนุญาตให้ห้อง 32 และเริ่มซ่อมแซมปรับปรุงเพื่อใช้เป็นที่พักกิจกรรมร่วมกัน

กุมภาพันธ์2554 : เปิดห้อง 32 บ้านเก่าเล่าเรื่องอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อใช้งานและจัดนิทรรศการ

มีนาคม2554 : กทม.ออกข่าว มีมติสร้างตลาดใต้ดินเยาวราช อ้างว่าเพื่อเฉลิมพระเกียรติ แต่ให้เอกชนร่วมลงทุน โดยมีงบให้ไปทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่และว่าจ้างออกแบบ

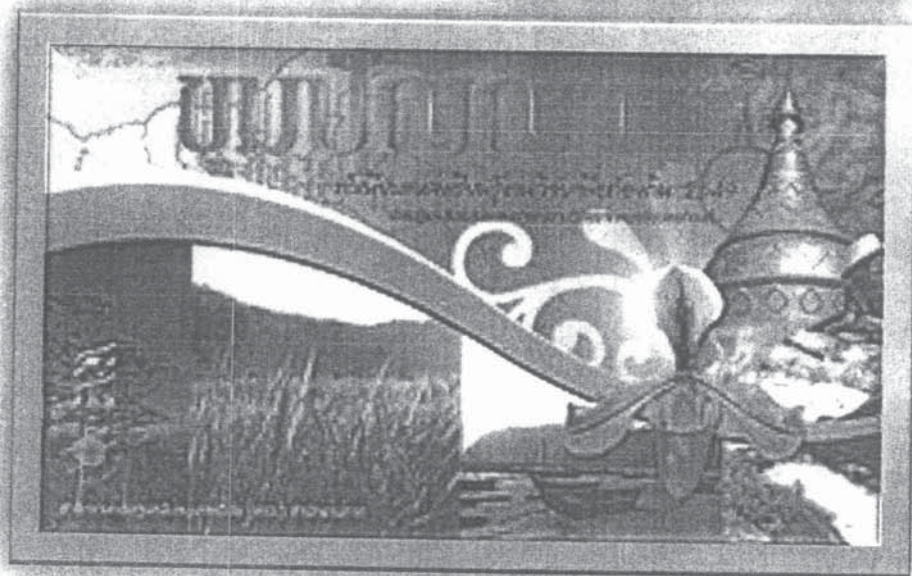
กรกฎาคม2554 : เริ่มก่อสร้างรถไฟฟ้าใต้ดินที่หัวลำโพง

สิงหาคม2554 : ได้รับทุนจากมูลนิธิศูนย์ศึกษาที่อยู่อาศัยแห่งเอเชีย เพื่อใช้ในการทาสีร่วมกับทางแปลงนาม

อ่านต่อหน้า ๒

๒.๕ แนะนำ สกว., งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้ชุมชนรู้จัก

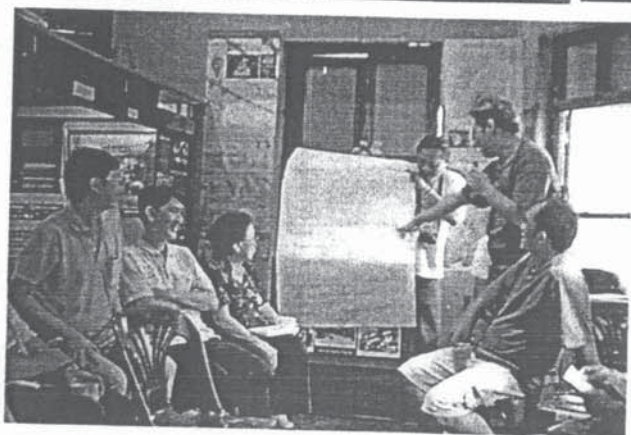
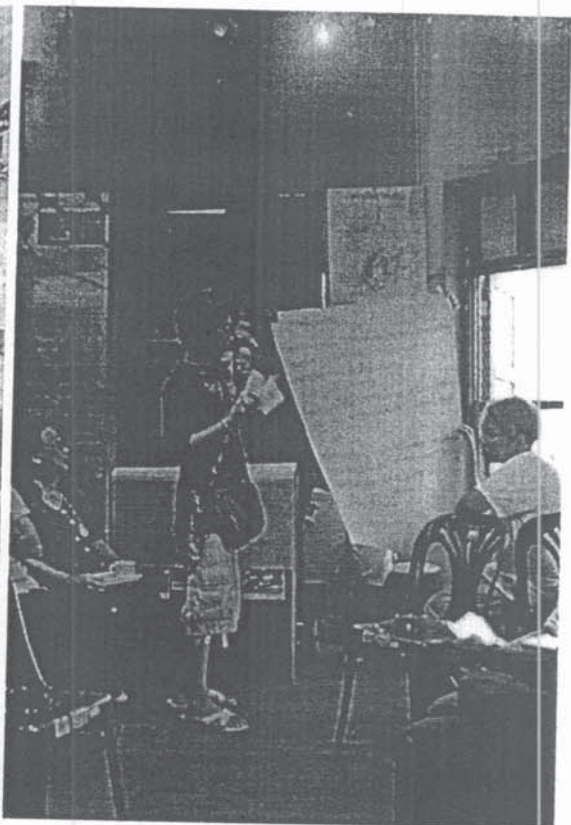
- ส่งแผ่นพับ, ซีดีตัวอย่างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- แนะนำตัวผ่านสารสวัสดิเจริญไชย
- พูดคุยในวงเล็ก
- จัดประชุมแนะนำตัวต่อชุมชนที่บ้านเก่าเล่าเรื่อง
- จัดเวทีพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนที่บ้านเก่าเล่าเรื่อง

จัดเวทีพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนที่บ้านเก่าเล่าเรื่อง

- ทำให้เริ่มเห็นคน เห็นโจทย์ มากขึ้น

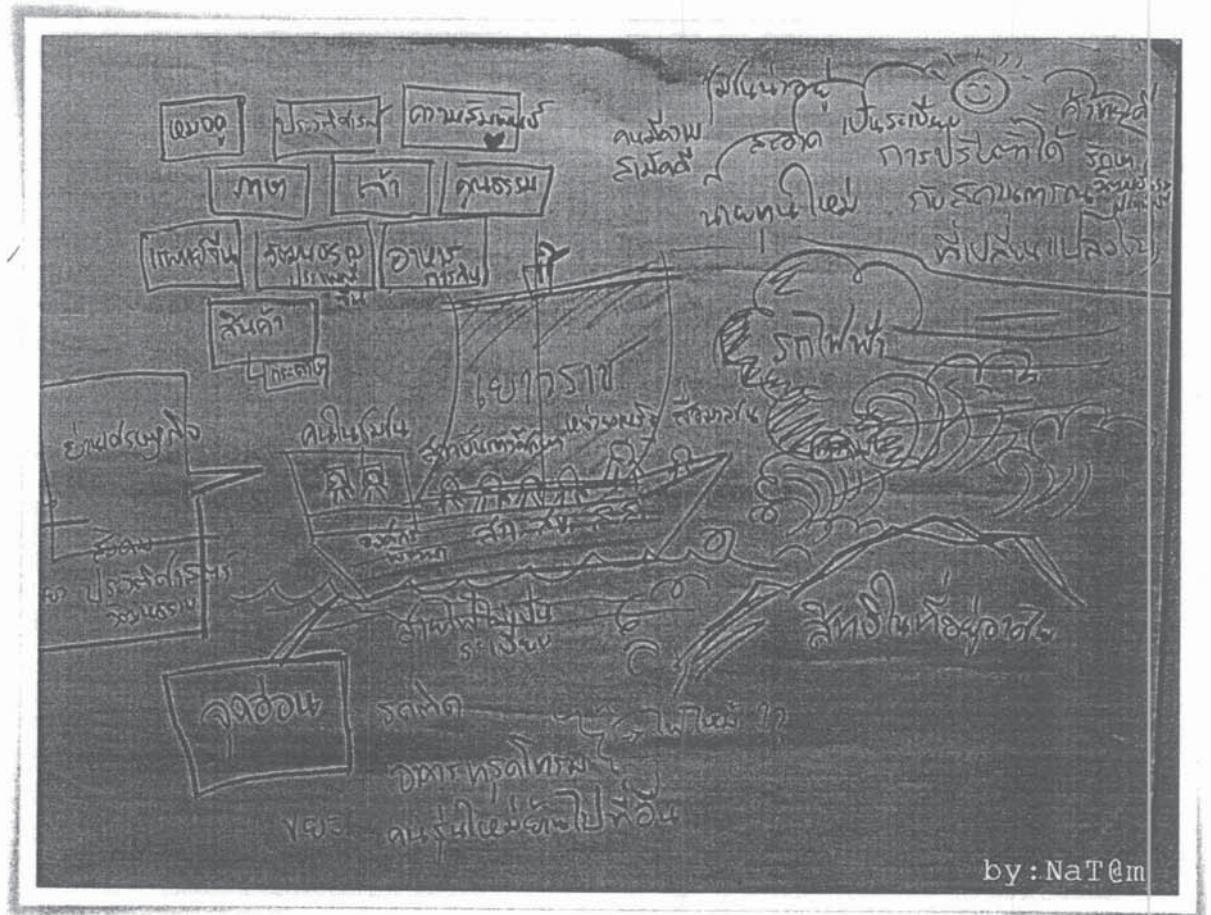
- ผศ.อภิญญา บัวสรวง ที่ปรึกษาโครงการ กล่าวถึงพลังของชุมชนในการจัดการปัญหาด้วยตนเอง

- คณะกรรมการชุมชนจากชุมชนเลื่อนฤทธิ์เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

- คณะทำงานจากสถาบันอาศรมศิลป์เข้าร่วมเวที

ผลจากเวทีทำให้ชุมชนและผู้วิจัยได้ทราบถึงทุน ศักยภาพ และสถานการณ์ปัญหา
ชุมชนในปัจจุบัน

๒.๖ ร่วมงานในกิจกรรมและงานประเพณีที่เกิดขึ้นของชุมชน

งานเทศกาล

เป็นครั้งแรกที่ชุมชนเห็นใช้โลโก้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

• งานไหว้พระจันทร์

中秋節

ไหว้พระจันทร์ เจริญไชย

ชมประเพณีไหว้พระจันทร์แบบดั้งเดิม
อันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเจริญไชย
ซึ่งเป็นแหล่งค้ากระดาษและเครื่องเซ่นไหว้
ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

และพิธีเปิด "บ้านเก่าเล่าเรื่อง"
ของนิทรรศการชุมชนแห่งแรกในไชน่าทาวน์

โดยท่านผู้อำนวยการเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย

ร่วมฟังเสวนา "ร.ศ.230 จากระถางสุรตไฟใต้ดิน"

ผู้ร่วมเสวนา รศ.ดร.สันติ จันทวิลาสวงศ์ ผู้ช่วยอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต ผอ.ศูนย์ศึกษาชุมชนและวัฒนธรรมเมือง คณะสังคมวิทยา ม.ธรรมศาสตร์
คุณอรุณลักษณ์ อ่อนวิมล กรรมการตลาดสามชุก
และตัวแทนชุมชนเจริญไชย

วันจันทร์ที่ 12 กันยายน 2554 ณ ตรอกเจริญไชย (เจริญกรุง23)
ถนนพลับพลาไชย ใกล้เจริญกรุง(แยกซอยเปล่งนาม)
ตั้งแต่เวลา 6 โมงเย็น เป็นต้นไป

กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน
เจริญไชย
เจริญกรุง พลับพลาไชย

งานกินเจ

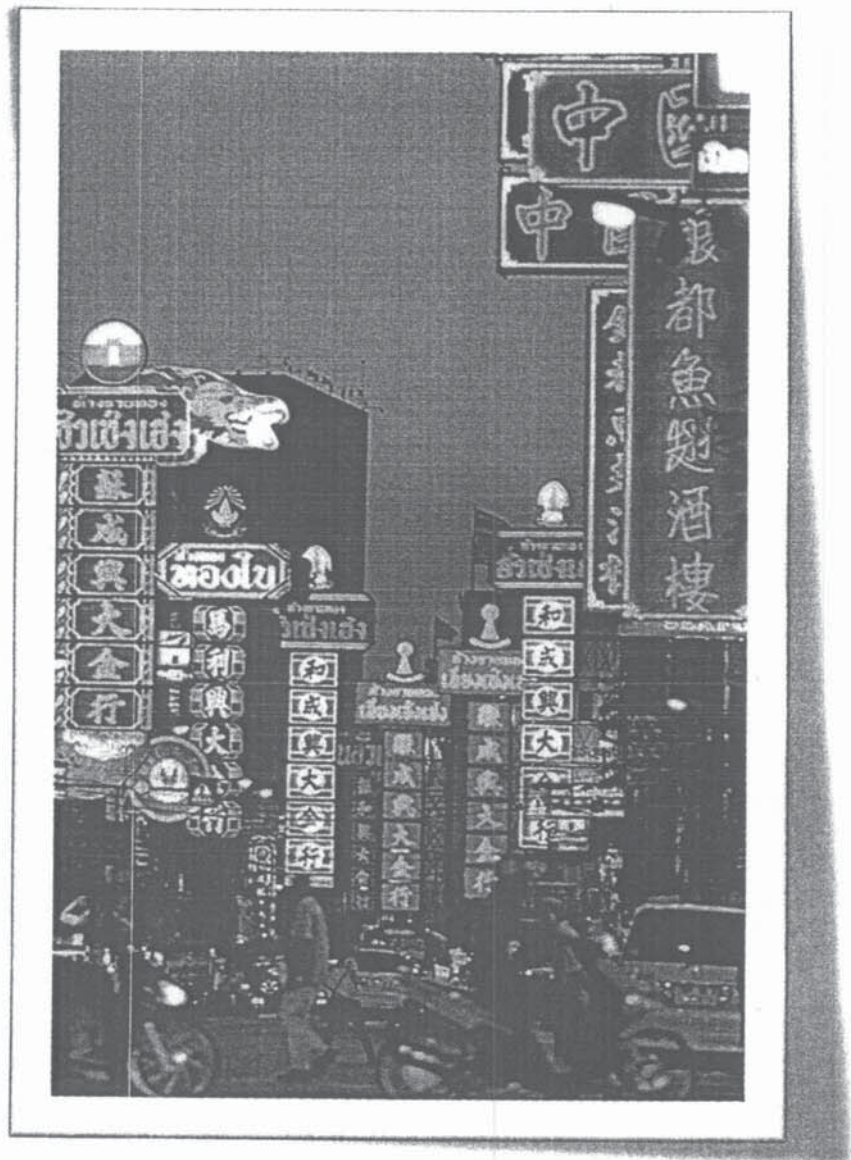

บทที่ ๓

ผลการศึกษาวิจัย

๓.๑ บริบทพื้นที่และสถานการณ์ปัญหาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาย่าน
เยาวราชและพื้นที่เกี่ยวเนื่องเขตสัมพันธวงศ์

๓.๑.๑ เยาวราช

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ชาวจีนเข้ามาทำการค้าขายมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ล่วงเข้าสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ความสัมพันธ์ทางการค้า-การทูตเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง จากหลักฐานฝรั่งได้บันทึกไว้ว่าไม่ว่าจะหัวเมืองไหนๆ ก็มีชาวจีนเข้ามาการค้าจนกลายเป็นส่วนหนึ่งในสังคม ไม่ว่าจะเป็นที่นครสวรรค์ แปดริ้ว ท่าจีน สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา กันตัง ปัตตานี ภูเก็ต เป็นต้น

เมื่อครั้งตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีแห่งใหม่ มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ อยู่แต่เดิม ผนวกกับผู้คนที่นี่ภัยจากภาวะสงครามต่อเนื่องจากสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งบริเวณฝั่งธนบุรีมีชาวจีนกระจายอยู่ทั่วไปเกาะตามริมฝั่งน้ำ แต่บริเวณที่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนใหญ่ คือ ย่านกุฎีจีน ย่านตลาดพลู และย่านคลองสาน รวมไปถึงย่านปากคลอง ดาวคะนอง และย่านปากคลองราชบุรีบูรณะ

การย้ายราชธานีข้ามฝั่งแม่น้ำมาตั้งที่กรุงรัตนโกสินทร์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างศูนย์กลางบริหารราชการเมืองใหม่ ประกอบกับการสร้างพระบรมมหาราชวังในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงจะต้องย้ายชุมชนชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาขนานทำเดียนออกไปก่อน โดยให้ไปอยู่นอกแนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ เนื่องจากพื้นที่ในบริเวณนี้เป็นที่ว่างเสียมาก ประกอบกับมีชุมชนอยู่แต่เดิมแล้ว คือ ชุมชนวัดสำเพ็งและชุมชนวัดสามปลื้ม

ในช่วงของการสร้างราชธานีใหม่นั้น ต้องการทรัพยากรมหาศาล รวมทั้งทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นทางการจึงมีความต้องการให้ชาวจีนเข้ามาช่วยสร้างเศรษฐกิจให้กับราชธานีใหม่ ด้วยเหตุว่าชาวจีนมีฝีมือทางด้านการค้า รวมถึงความต้องการแรงงานกุลีมาเป็นแรงงานในการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ด้วยเหตุนี้เองเชื่อว่าการหลั่งไหลเข้ามาของชาวจีน ซึ่งโดยมากมาจากแถบกวางตุ้ง เพื่อเข้ามาแสวงโชค ไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านห้าแสนคนเลยทีเดียว โดยในยุคแรกๆ นั้นจะมีหัวหน้าชุมชนชาวจีนปกครองกันเอง ส่วนมากเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์จากการสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ให้กับเจ้านายและชนชั้นสูงในเวลานั้น ทำให้ชาวจีนได้รับการยอมรับในสังคมและยังเอื้อต่อการดำเนินการค้าขายอีกด้วย

ในเชิงพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำการค้าที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา การขนส่งสินค้าทางเรือสามารถเข้าถึงได้สะดวก และที่สำคัญ คือ ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลศูนย์กลาง

บริหารของเมือง จึงทำให้ย่านสำเพ็งเป็นศูนย์กลางการนำเข้า-ส่งออกในสมัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัชกาลที่ ๓

หลังจากการค้าการติดต่อกับจีนมีมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ผู้คนคึกคัก มีตลาดสดเกิดขึ้นหลายแห่ง โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๔ มีการตัดถนนใหม่ คือ ถนนเจริญกรุง เพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่งหลักจากท้ายพระราชวังเรื่อยไปจนถึงสีลม ส่งผลให้มีการพัฒนาที่ดินตามแนวถนนดังกล่าว เป็นตึกแถวชั้นเดียวและสองชั้นตามอย่างสิงคโปร์ รวมไปถึงการเชื่อมตรอกในย่านสำเพ็งเข้ากับถนนเจริญกรุง

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการตัดถนนอีกหลายสาย โดยเฉพาะที่ผ่านย่านการค้าที่สำคัญอย่างสำเพ็ง เช่น ถนนเยาวราช ถนนราชวงศ์ ถนนจักรวรรดิ ถนนทรงสวัสดิ์ ถนนเปล่งนาม ถนนพลับพลาไชย ถนนพาดสาย ถนนสำเพ็ง ถนนทรงวาด เป็นต้น ส่งผลให้การค้าในย่านนี้เจริญรุ่งเรืองไปอีก

ตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา การพัฒนาทางด้านกายภาพของเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการตัดถนนและสร้างสะพานเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการขยายตัวของเขตเมืองพระนครออกมาครอบคลุมย่านสำเพ็ง รวมถึงย่านอื่นๆ ใกล้เคียง จนกลายเป็นเนื้อเดียวกัน การตัดถนนเยาวราชส่งผลให้ตลาดเก่าอยู่ติดถนนใหญ่มากขึ้น กลายเป็นย่านขายสินค้าและอาหาร ทั้งของสดของแห้งจากจีน ทำให้ร้านค้าขยายตัวออกมาตามแนวถนน รวมถึงการเกิดขึ้นของตลาดกรมภูเรศ ที่เป็นตลาดค้าขายผักผลไม้ที่สำคัญอีกแห่ง

นอกจากนี้ยังมีร้านทองจำนวนมากเปิดเรียงรายริมถนนเยาวราช ทำให้กลายเป็นย่านการค้าทองคำที่มีชื่อเสียงที่สุดจนกระทั่งปัจจุบัน

ประวัติถนนเจริญกรุง

ถนนเจริญกรุงเป็นถนนลาดยางสายแรกของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๐๔ เนื่องจากบรรดากงสุลต่างชาติในกรุงเทพฯ ทำเรื่องถวายว่า ในกรุงเทพฯ ไม่มีถนนให้ขี่รถ ซี่ม้ออกกำลังกาย เมื่อรัชกาลที่ ๔ ได้รับหนังสือร้องเรียน จึงเห็นว่าเป็นการดีที่จะตัดถนนเพื่อความสะดวก และให้บ้านเมืองมีความสวยงาม

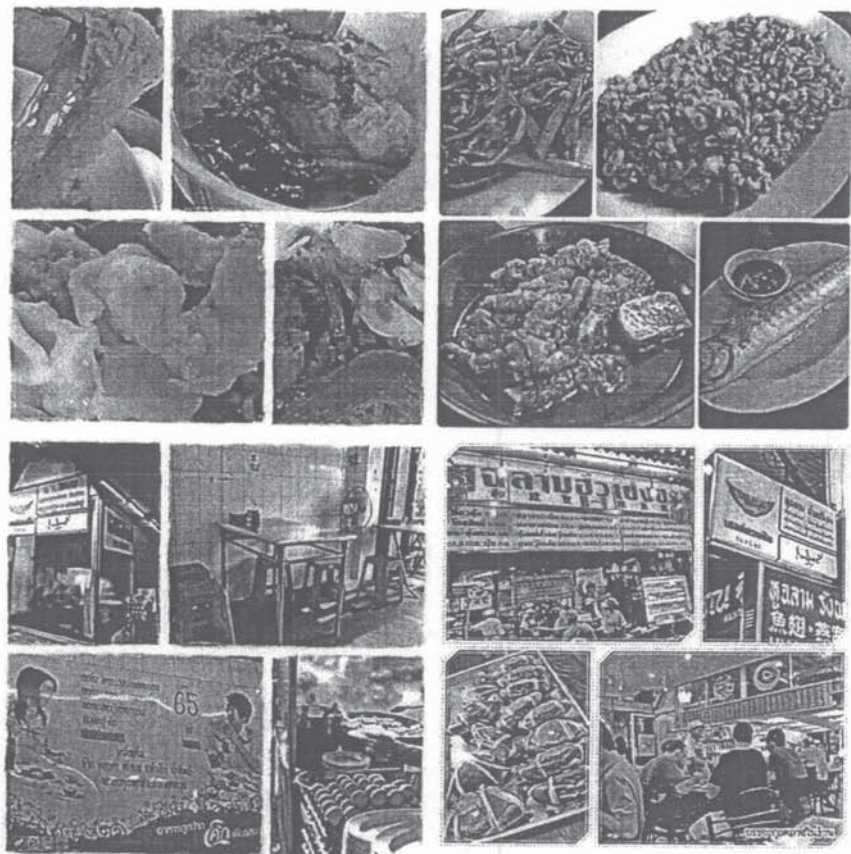
ด้วยเหตุนี้ รัชกาลที่ ๔ จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนลาดยางจนเรียบ แบบถนนในยุโรป ถนนใหม่นี้จัดสร้างแบ่งเป็น ๒ ตอน คือ “เจริญกรุงตอนใต้” เริ่มตั้งแต่คูพระนครชั้นใน ข้ามคลองผดุงกรุงเกษมที่วัดมหาพฤฒารามในปัจจุบัน ตรงไปถึงแม่น้ำเจ้าพระยาที่บางคอแหลม ส่วน “เจริญกรุงตอนใน” สร้างในปีถัดมา โดยเริ่มต้นตั้งแต่หน้าวัดโพธิ์ ไปถึงประตูสามยอด จรดคลองคูเมืองชั้นใน ต่อไปถึงสะพานเหล็กถนนเจริญกรุง เมื่อแรกสร้างเรียกว่า “ถนนใหม่” ซึ่งชาวต่างชาติในสมัยนั้นก็เรียกตามว่า “New Road” แต่ในหมู่ชาวจีนเรียกว่า “ซินพะโล่ว” ซึ่งก็แปลว่าถนนตัดใหม่เหมือนกัน กระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๑๑ รัชกาลที่ ๔ จึงทรงมีประกาศเรียกถนนายใหม่นี้ว่า “ถนนเจริญกรุง”

อาหารการกินในถิ่นไชน่าทาวน์

ไชน่าทาวน์ในเมืองไทยเป็นแหล่งรวมสุดยอดอาหารที่ขึ้นชื่อ มีความหลากหลาย และยังเป็นต้นตำรับอาหารจีนในเมืองไทย ทั้งนี้เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของเมืองไทย ทำให้มีวัตถุดิบในการปรุงอาหารชั้นเลิศ ทั้งข้าวหอมมะลิ พืชผักผลไม้ ตลอดจนเนื้อสัตว์ชนิดต่างๆ โดยเฉพาะอาหารทะเล วัตถุดิบของเมืองไทยได้เปรียบทั้งเรื่องคุณภาพและราคาดีกว่าที่อื่นๆ เป็นเหตุให้อาหารจีนของไชน่าทาวน์ในเมืองไทยเป็นอาหารจีนที่มีคุณภาพและราคาร่อมเยาที่สุด เป็นที่หมายปองของชาวจีนจากทั่วโลกที่ต้องการมาลิ้มลอง นับตั้งแต่ระดับภัตตาคารไปจนถึงอาหารริมบาทวิถี โดยเฉพาะอาหารริมบาทวิถีในยามค่ำคืนนั้น เป็นที่รู้จักและยอมรับในระดับนานาชาติไปแล้ว

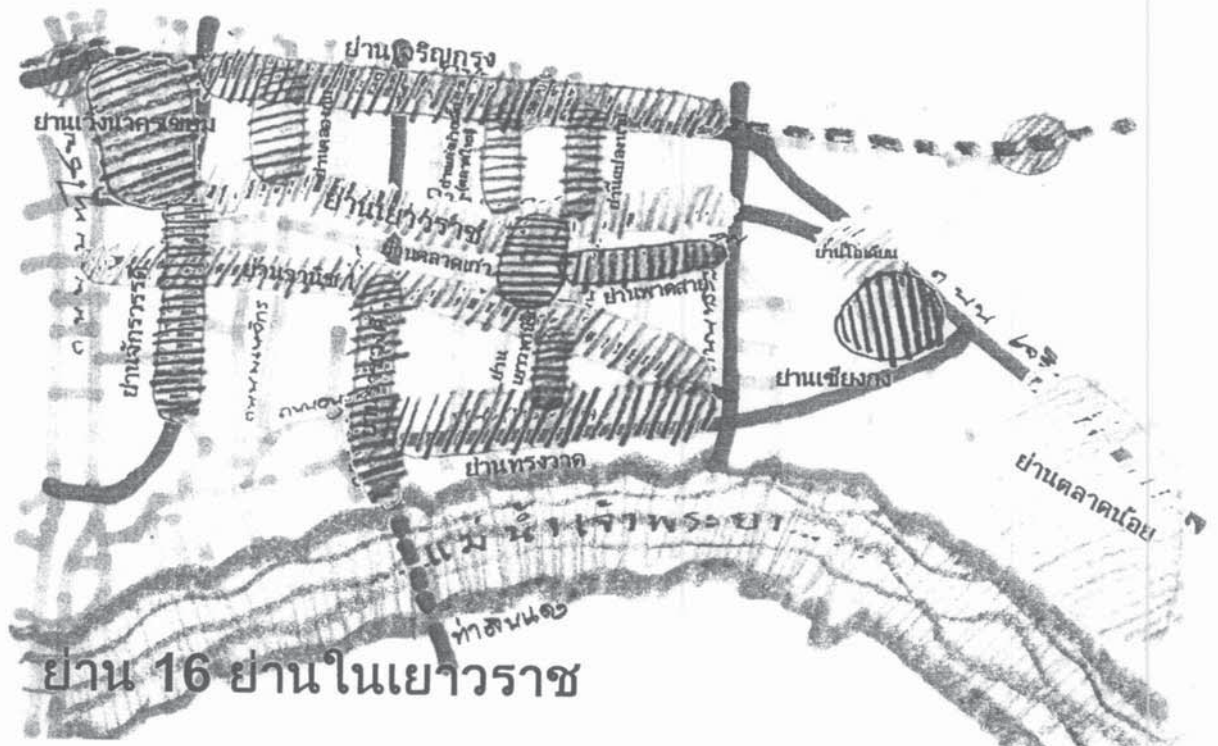
บรรยากาศของถนนเยาวราชยามค่ำคืนเวลาตั้งแต่ ๒ ทุ่มจนถึงตี ๒ เป็นที่รู้จักกันดีว่าทั้งสองฟากฝั่งถนนนั้นคับคั่งไปด้วยร้านอาหารจำนวนมาก จนได้ชื่อว่าถนนสายอาหาร (Food Street)

ย่านต่าง ๆ ของไชน่าทาวน์

ข้อมูลจากเอกสารประกอบคำบรรยาย อาจารย์ขวัญสุวรรณ อติโพธิ

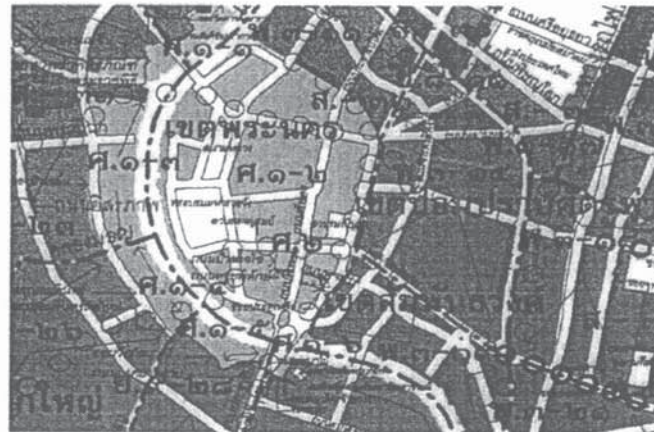
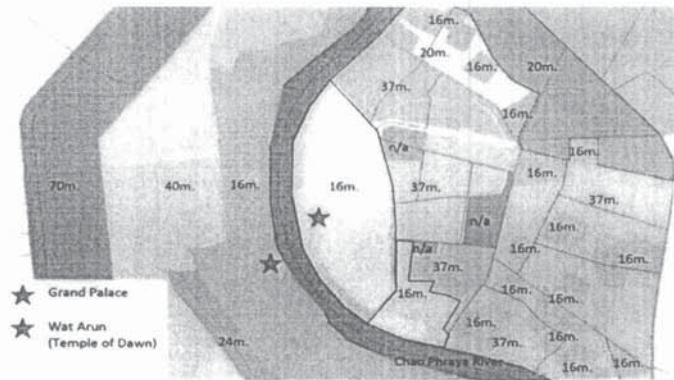
กิจกรรมทางเศรษฐกิจของไชน่าทาวน์ คือ การมีย่านการค้าที่ชัดเจน และได้ดำเนินการสืบต่อยาวนาน บางย่านไม่มีชื่อเรียกเฉพาะ จึงเรียกตามลักษณะของสินค้าและบริการ เช่น ย่านค้าเครื่องเหล็ก ย่านโรงพิมพ์ ส่วนบางย่านมีชื่อเรียกกันมานานแล้ว แต่เป็นชื่อที่ไม่เกี่ยวข้องกับสินค้าและบริการ เช่น ย่านเยาวราช ย่านราชวงศ์ การเรียกชื่อย่านต่างๆ นี้ จะแตกต่างจากการเรียกชื่อย่านในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นในและฝั่งธนบุรี ซึ่งการเรียกชื่อย่านในลักษณะนี้ ทำให้สามารถเข้าใจถึงกิจกรรมของย่านนั้นๆ ในอดีตได้เป็นอย่างดี ลักษณะความเป็นย่านในถิ่นไชน่าทาวน์ นอกจากจะมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่แล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมในแต่ละช่วงเวลาด้วย ซึ่งลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์นี้ จะเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเข้มข้นจริงๆ เท่านั้น

- ย่านวานิช ๑
- ย่านเล่งบ่วยเอี้ย
- ย่านราชวงศ์
- ย่านคลองถม
- ย่านริมถนนเจริญกรุง
- ย่านทรงวาดและริมแม่น้ำเจ้าพระยา
- เวียงนครเกษม
- ย่านเยาวราช
- ย่านถนนแปลงนาม
- ย่านเยาวพานิซ
- ย่านพาดสาย
- ย่านโอเดียน
- ย่านจักรวรรดิ
- ย่านเชียงกง-ตลาดน้อย

ที่สำคัญ ปัจจุบันเยาวราชเป็นแหล่งสำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศ

- ร้านทองคำ ๑๓๐ ร้าน
- แม้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของเจ้าของที่ดินรายใหญ่ ราคาในตลาดสูงถึงตารางเมตรละ ๑๘๒,๐๐๐ บาท ในขณะที่ที่ดินในสีลมราคา ตารางเมตรละ ๑๒๕,๐๐๐ บาท(ข้อมูล ปี ๒๕๕๗)
- คาดว่ามีคนผ่านพื้นที่นี้กว่า ๑๐๐,๐๐๐ คนต่อวัน

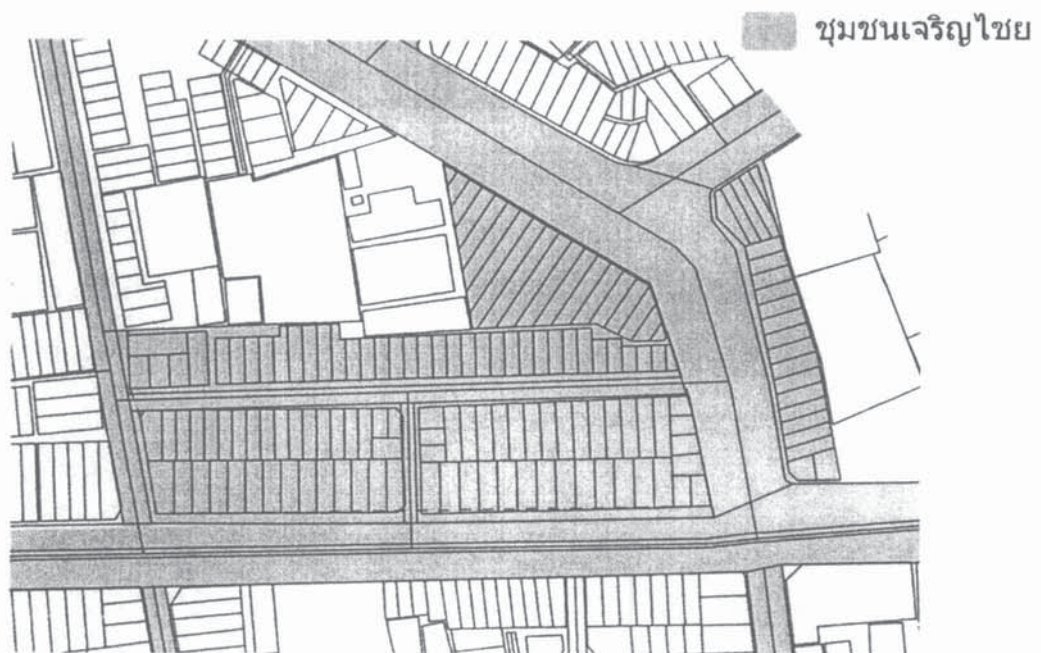
ผังเมืองรวมกรุงเทพฯ ๒๕๔๙

สำนักผังเมืองกรุงเทพฯ

ย่าน	ราคาประเมินที่ดิน (๒๕๕๑-๒๕๕๔) (บาท/ตารางเมตร)	ราคาขายจริง (บาท/ตารางเมตร)
ถนนเจริญกรุง	๔๕,๐๐๐ - ๑๐๕,๐๐๐	๒๕๐,๐๐๐ - ๕๐๐,๐๐๐
ถนนเยาวราช	๑๐๕,๐๐๐ - ๑๒๕,๐๐๐	๒๕๐,๐๐๐ - ๕๐๐,๐๐๐
เกาะรัตนโกสินทร์	๕๒,๕๐๐	๑๐๐,๐๐๐-๓๐๐,๐๐๐

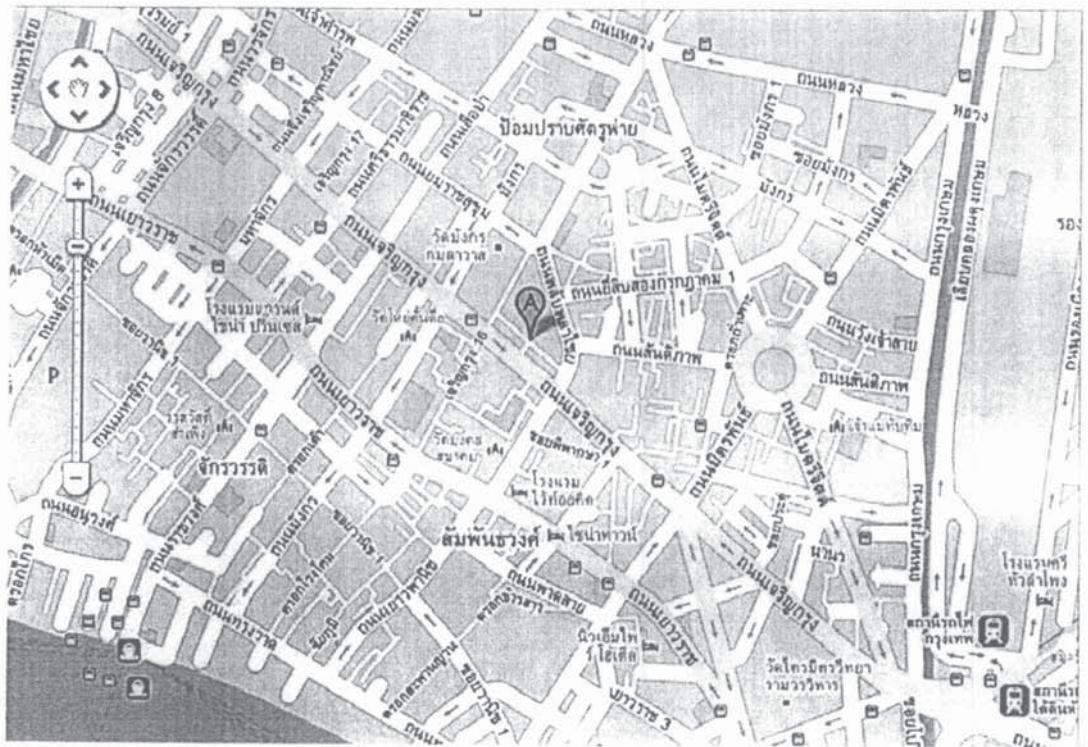
๓.๑.๒ ชุมชนเจริญไชย

พื้นที่ชุมชนเจริญไชย ประกอบด้วยบริเวณริมถนนเจริญกรุง ถนนพลับพลาไชย และตรอกเจริญไชย อยู่ในกรรมสิทธิ์ของมูลนิธิจุฬาลงกรณ์-พันธุ์ทิพย์ ซึ่งเป็นองค์กรสาธารณกุศลที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยหม่อมราชวงศ์พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ชายาในพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลมงกุฎพงษ์บริพัตร กรมหมื่นนครสวรรค์ ศักดิพินิต พระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

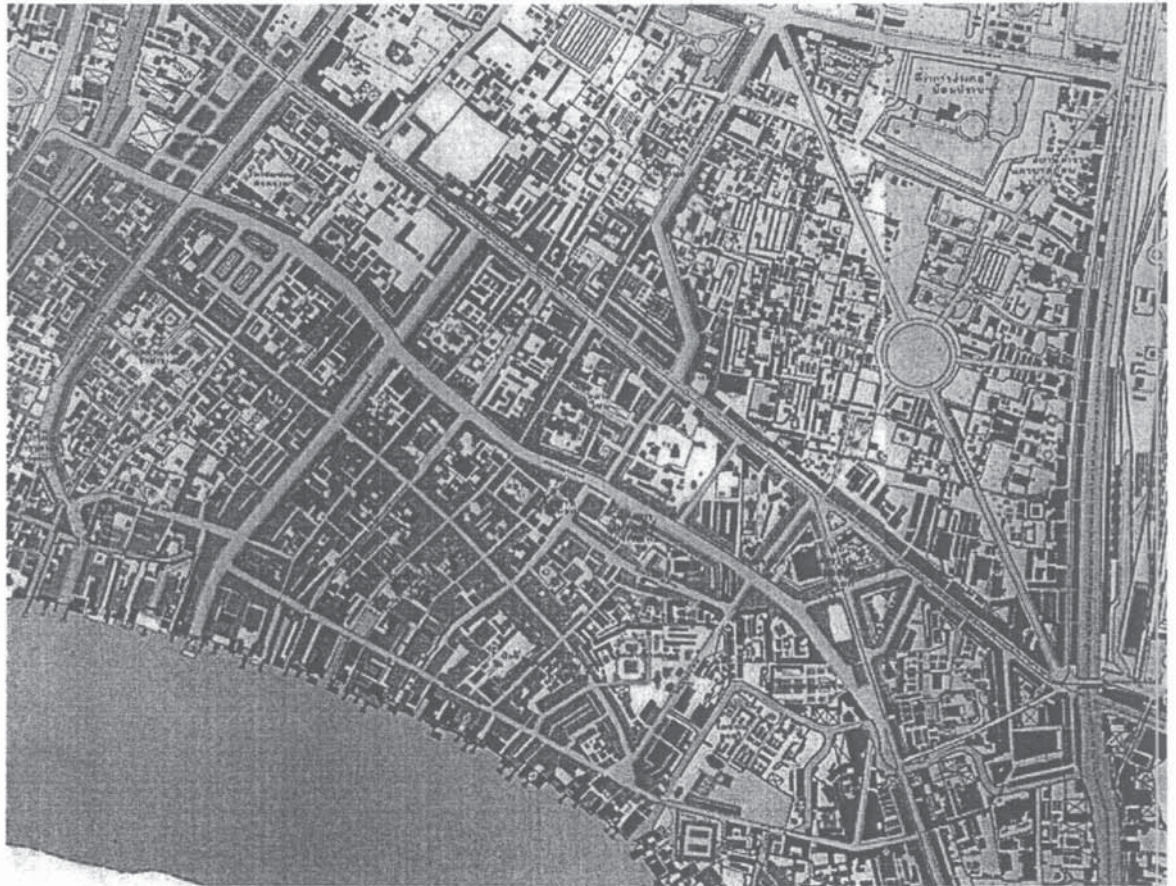

แผนที่แสดงขอบเขตชุมชนเจริญไชย

ที่ดินของชุมชนอยู่ในกรรมสิทธิ์ของมูลนิธิจุฬาลงกรณ์-พันธุ์ทิพย์

พื้นที่ย่านเจริญไชย อาจไม่เป็นที่ถูกกล่าวถึงมากนักจากผู้คนภายนอกพื้นที่ แต่ความสำคัญของพื้นที่ดังกล่าวกลับมีความสำคัญอย่างมากต่อผู้คนในเยาวราชและกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากย่านเจริญไชยเป็นหนึ่งในพื้นที่ทางการค้าเล็กๆ ที่ค้าขายและบริการแก่คนในท้องถิ่นและกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน โดยค้าขายสินค้าทางประเพณี ความเชื่อ (เช่น กระดาษที่ใช้ในงานไหว้เจ้า อุปกรณ์การแต่งงานแบบจีน และเสื้อผ้าตามงานประเพณี) ร้านอาหารที่เป็นที่รู้จักของคนในเยาวราช (เช่น บะหมี่จับกั๋ง บะหมี่หวาน หรือร้าน กัก ชัง ฮง เป็นต้น) หรือแม้แต่ร้านค้าอุปกรณ์ทางการถ่ายภาพที่ต่อเนื่องมาจากย่านพลับพลาไชย อาจ กล่าวได้ว่าย่านเจริญไชยเป็นหนึ่งในพื้นที่เล็ก ๆ ที่สนับสนุนให้เกิดการดำรงอัตลักษณ์ของความเป็นคนไทยเชื้อสายจีนในเยาวราช อีกพื้นที่หนึ่ง

จากหลักฐานแผนที่ที่สำรวจ จัดทำโดยกรมแผนที่ทหารในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ และภาพถ่ายในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ แสดงให้เห็นชัดเจนว่าดึกแถวชั้นเดียวเมื่อแรกสร้างถนนได้ถูกแทนที่ด้วยดึกแถวสองชั้น สามชั้นตลอดแนวถนน ทั้งบริเวณริมถนนเจริญกรุง ถนนพลับพลาไชย และตรอกเจริญไชย จึงสันนิษฐานได้ว่าดึกแถวเก่าทั้งหมดในบริเวณชุมชนเจริญไชย ถูกสร้างขึ้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓ ดังนั้นหากนับอายุของดึกแถวริมถนนเจริญกรุง ถนนพลับพลาไชย และตรอกเจริญไชยเหล่านี้ก็น่าจะมีอายุราวหนึ่งร้อยปีได้ จึงกล่าวได้ว่า ดึกแถวเก่าในชุมชนเจริญไชยมีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมอย่างสูง

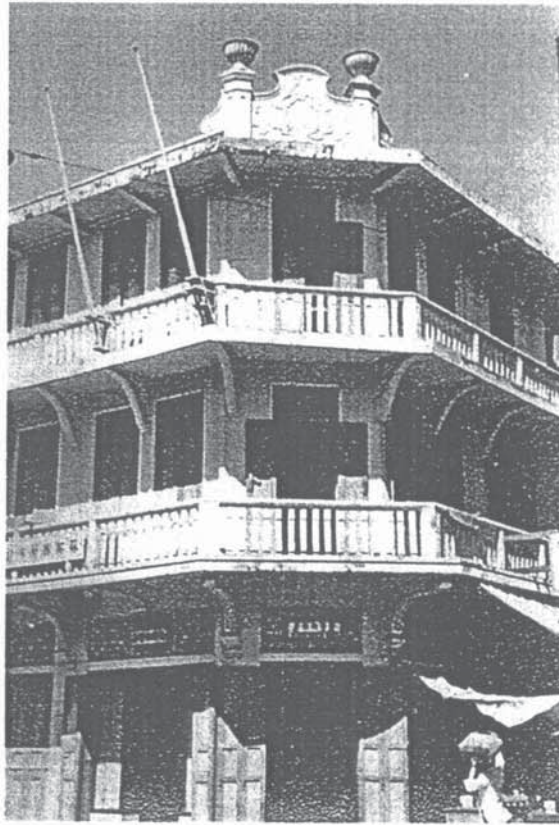
ชุมชนเจริญไชยเป็นย่านหนึ่งที่สามารถแสดงประวัติศาสตร์ของกรุงเทพมหานครและชุมชนจีนในประเทศไทย เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้

• “ตึกแถวร้อยปี” สถาปัตยกรรมทรงคุณค่าในชุมชนเจริญไชย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนเจริญกรุงขึ้นแล้ว โปรดให้สร้างตึกแถวชั้นเดียวตลอดสองฟากถนน ตามแบบอย่างตึกแถวในประเทศสิงคโปร์ พระราชทานแก่พระราชโอรสและพระราชธิดา เพื่อเก็บผลประโยชน์จากค่าเช่าตึกแถวร้านค้าของชาวจีน และชาวต่างประเทศ ทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าสองฟากถนนเจริญกรุงนับแต่นั้นมา

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ กิจการรถรางได้ถือกำเนิดขึ้น ในระยะแรกใช้ม้าลากและเปลี่ยนเป็นรถรางไฟฟ้าในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ ยิ่งทำให้พื้นที่นี้ได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นอันมาก มีการสร้างอาคารบ้านเรือน ตึกแถวทรงยุโรปขึ้นจนเต็มพื้นที่

มีมรดกทางวัฒนธรรมทางกายภาพ คือ อาคารประวัติศาสตร์ต่างๆ